

ח' באב תש"ף, 29.7.2020

גיליון מס' 720

פרשת ואתחנן

סוד נאום ההפחדה של משה רבינו

מאת רותם הקשר, עין צורים

בפתח פרשת השבוע שלנו משה מתאר בפני דור הכניסה לארץ את החוויה של מעמד הר סיני אותה חוו הוריהם. מטרת התיאור היא כדי שעם ישראל "יִלְמְדוּן לִירָאָה אֶתִּי כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאָדָמָה וְאֵת בְּנֵיהֶם וְלִמְדוּן" (ד', י'). וכך מתואר מעמד הר סיני בקווים כלליים:

- עם ישראל עומד מתחת להר "בַּעַר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשָׁךְ עָנָן וְעָרְפָל" (ד', י"א).
- עם ישראל שומע קול שמדבר אליו מתוך האש.
- התיאור של אלוהים הוא - "אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קָנָא" (ד', כ"ד).

המסקנה ממעמד הר סיני היא שלא מומלץ להתעסק עם א-לוהים, כי מי שיכעיס אותו סופו "הַשָּׂמַד תִּשְׁמְדוּן" (ד', כ"ו). גם כאשר יש רצון לתיאור חיובי של אלוהים, כאל שזוכר את הברית, השימוש הוא בשפה שמביאה מיידית ליראה - הקב"ה הוא האל היחיד ששחרר עם מעבדות ב"בְּמִסַּת בְּאֵתָת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבְזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים". השיא מגיע בפסוקים שרבים התקשו בפירושים - אֶתֶּה הָרָאָת לְדַעַת כִּי ה' הוּא הַאֱלֹהִים אֵין עוֹד מְלַבְדוּ. מִן הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעָךְ אֵת קְלוֹ לִיסְרָךְ וְעַל הָאָרֶץ הָרָאָךְ אֵת אֲשׁוֹ הַגְּדוּלָּה וּדְבָרֶיךָ שְׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. ע"פ פסוקים אלה מטרת ההתגלות מן האש במעמד הר סיני " לִיסְרָךְ" (ד', ל"ו). כלומר, כמו שפירש ראב"ע ע"פ הפשט, מטרת ההתגלות מן האש היא לגרום לעם ישראל לפחד מה' לפני נתינת המצוות, ולא להעז שלא לקיים אותן.

וכאן מגיע ההמשך הישיר של הנאום - משה קורא לעם ישראל ואומר להם שהברית הנוראית שנכרתה עם אבותיהם תקפה גם לגביהם, ולאחר שהוא מזכיר שוב את יראת אבותיהם מהאש הוא פונה לפירוט תוכן הברית (עשרת הדברות). כדי שהשומעים לא ישכחו בטעות שהם אמורים לפחד, ולא להעז להפר את תוכן הברית, משה חוזר שוב בסוף על העובדה שאבותיהם פחדו מאוד במהלך מעמד הר סיני. לנאום זה של משה מטרה מאוד ברורה, להצליח להעביר את מידת היראה אותה חשו דור יוצאי מצרים במעמד הר סיני, כאשר שמעו קולות מדברים מתוך אש, אל דור הכניסה לארץ ששומע את אותם הדברים מפי בן אדם. אלא שמי שמעיין טוב בפרשה רואה להפתעתו שבין החלק הראשון של הנאום לפירוט תוכן הברית נמצאת הערת ביניים ארוכה - אֵזְרָא יְבָדִיל מַשָּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מְזֻרְחָה שְׁמֶשׁ. לְנִסַּת שְׁמָה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֵת רַעְהוּ בְּבִלִי דַעַת וְהוּא לֹא שָׂנָא לוֹ מִתְמַל שְׁלֹשׁוֹם וְנִסַּת אֵל אַחַת מִן הָעָרִים הָאֵל וְחַי (ד, מ"א). מדוע אמצע הנאום שבנוי כל כך מסודר מופיעה המילה "אז"? הפרשנים ניסו, כל אחד בדרכו הייחודית, לתת פתרון לשאלות אלו. לדעתי ניתן להציע כאן תשובה נוספת למסר אותו רצה להעביר לנו משה רבינו. פרשיית ערי מקלט היא פרשייה תמוהה מאוד, בעיקר כאשר מצמידים אותה לעשרת הדברות. הפרשייה מספרת לנו על כך שבעם ישראל אנשים ירצו לבצע נקמת דם, למרות שהם שמעו במפורש במעמד הר סיני הנורא את הציווי "לא תרצח", (כמובן מתוך ההנחה שנקמת דם כלולה בתוך "לא

תרצח"), ולכן חייבים לתת פתרון הגנתי להורג בשגגה. המסקנה מפרשייה זו היא שלא משנה בכמה תיאורים נוראיים נתאר את ה"אל קנא", במבחן המציאות הרגש האנושי (לדוגמא, רגשות הנקם בעקבות מות אדם קרוב) יגרום לאדם להתגבר על הפחד מהאל הנורא ולפעול על פי הרגש. ההבנה הזאת היא אולי המפתח למסר אותו משה רבינו רצה להעביר לנו. דור יוצאי מצרים חוו את האל הנורא בשיא עוצמתו ותגובתם לכך הייתה כניעה לרגש הפאגאני שלהם ויצירת עגל מזהב. לאחר 38 שנה עומד משה רבינו מול הדור השני ומספר להם על החוויה העוצמתית שנכשלה. בני אדם יפחדו בוודאות מאדם שרוצה לרצוח אותם ויברחו לעיר מקלט, אך אי אפשר לכונן מערכת דתית רק על פחד.

אז על מה כן? מה אמור לגרום לעם ישראל שעומד להיכנס לארץ לשמור את מצוות התורה? התשובה לכך מובאת במפורש בתוך נאומו של משה – וְשִׁמְרֶתֶם וְעָשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֻכְם וְנִבּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה. כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קִרְבָּיִם אֵלָיו כֹּה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו. וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם (ד',ו'-ח'). מידת היראה חשובה מאוד, אך במבחן המציאות היא יכולה להיות רק גורם משני. אם האדם לא מחובר למצוות, ולא חושב שמערכת המצוות היא מערכת ערכית שמשקפת את החכמה והצדק ברמה הגבוהה ביותר, מידת היראה והידיעה שה' דיבר אלינו מתוך האש לא תספיק כדי להשאיר אותו מחויב למערכת המצוות. הציונות הדתית שואלת את עצמה הרבה מדוע עשרות אחוזים ממי שנולד בתוכה לא מגדיר את עצמו חלק ממנה בבגרותו. המפתח לשינוי נמצא לדעתי בנאומו של משה – לשמור את רגשות הפחד לסכנות אנושיות קיומיות, ובכל מה שקשור לדת להתמקד ביצירת חיבור בין האדם המאמין למערכת החוקים שמחייבת אותו. לפני כ-3500 משה רבינו יכול היה לעמוד עם הרבה ביטחון מול עם ישראל ולטעון בפניו שחוקי התורה הם צדיקים וחכמים. האם גם אנחנו יכולים היום לעמוד מול ילדינו ולטעון בפניהם שאם ננהג על פי חוקי התורה אז יאמרו עלינו ש "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" (ד',ו')?

רותם הקשר, תושב עין צורים, נשוי לנעה. אבא למטר, כרמל ובאר.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום [subscribe](#) בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב [unsubscribe](#) בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il